

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

УДК 343.3+340.5

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-2.19>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ОСІБ, ЯКІ ПІДТРИМУЮТЬ ПРАВОПОРЯДОК, ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ АНГЛІЇ ТА КАНАДИ

Давидович Ірина Ігорівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ,
Україна)

У статті вивчається досвід законотворчості окремих зарубіжних країн (Англії, Канади) щодо встановлення кримінальної відповідальності за посягання на представників влади та інших осіб, які підтримують правопорядок, із метою запозичення його українським законодавцем.

Досліджується нормативний зміст ст. 51 англійського Акту про поліцію 1964 р. та статей 129 та 270 КК Канади. Встановлено, що кримінально-караними за законодавством і Англії, і Канади є такі діяння, як напад, опір, умисне перешкоджання, а також ненадання допомоги констеблю (поліцейському). Досліджуються об'єктивні (*actus reus*) та суб'єктивні (*mens rea*) ознаки відповідних посягань. Звертається увага на розмежування окремих проявів злочинних дій проти осіб, які охороняють громадський порядок: зокрема, наводяться критерії відмежування нападу від опору та перешкоджання. Досліджуються погляди канадських правників на проблему можливості притягнення до кримінальної відповідальності за перешкоджання у разі бездіяльності обвинуваченого. Розглядається питання про вплив помилки у потерпілому на кримінальну відповідальність обвинуваченого.

Значна увага приділяється питанню встановлення законності або незаконності дій особи, яка виконує обов'язки з охорони правопорядку. Досліджується зміст судового рішення, постановленого англійським судом у справі «Корона проти Уотерфілда» (1964 р.). З огляду на зміст цього рішення, яке використовується англійськими судами як прецедент, а канадськими – як певний теоретичний орієнтир, законність дій публічних осіб, які підтримують правопорядок, визначається за різними підходами: для дій, не пов'язаних з утручанням в особисті або майнові права особи, та дій, які передбачають таке втручання; у статті розглядаються алгоритми встановлення законності дій представників влади для двох наведених ситуацій.

Ключові слова: особи, які охороняють громадський порядок (*peace officer*), обов'язки поліцейського, ненадання допомоги поліцейському, напад на поліцейського, опір та перешкоджання поліцейському.

CRIMINAL PROTECTION OF LAW SUPPORTING PERSONS UNDER LEGISLATION OF ENGLAND AND CANADA

Davydovych Iryna Igorivna,
Candidate of Juridical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Criminal Law and Criminology
(Taras Shevchenko National University
of Kyiv, Kyiv, Ukraine)

The article investigates the lawmaking experience of some foreign countries (England, Canada) in establishing criminal liability for encroachment on representatives of the authorities and other persons who support law and order, for the purpose to use such experience by Ukrainian legislators.

The normative content of Art.51 of the English Police Act by 1964 and Articles 129 and 270 of the CC of Canada is examined. Has been established that both England and Canada criminally punished such acts as assault, resistance, willful obstruction, and refusing to assist a constable (police). The objective (actus reus) and subjective (mens rea) attributes of the respective attempts are investigated. Attention is drawn to the delineation of specific manifestations of criminal acts against persons who protect public order: in particular, the criteria for separating the assault from resistance and obstruction are outlined. Investigation has been conducted on the views of Canadian lawyers on the problem of the possibility of criminal prosecution for obstruction in cases of inactivity of the accused. The issue of the impact of an error about the victim on the criminal responsibility of the accused is considered.

Much attention is paid to establishing the lawfulness or unlawfulness of the actions of a law enforcement officer. The content of the judgment of the English court in the Crown v. Waterfield case (1964) is examined. Considering the content of this decision, which is used by the English courts as a precedent and by the Canadian courts as a theoretical ground, the lawfulness of actions of public law supporting persons is determined by different approaches: for actions not related to interference with personal or property rights and actions involving such interference; the article examines algorithms for establishing the lawfulness of government officials actions for the two situations listed.

Key words: peace officers; duties of police officer; refusing to assist a constable (police); assault on a police officer; resisting and willfully obstructing a police officer.

Постановка проблеми. Нормальне функціонування будь-якої держави неможливе без управління, тобто цілеспрямованого впливу на поведінку громадян для досягнення суспільно корисних результатів. Прагнучі забезпечити нормальну діяльність органів влади та управління та тим самим гарантувати правопорядок, держава наділяє представників влади, інших посадових осіб, іноді представників громадськості управлінськими функціями та повноваженнями. Усі громадяни повинні додержуватися законних вимог та розпоряджень посадових осіб державних органів. Невиконання громадянами цього обов'язку перешкоджає посадовим особам, а в їхній особі органам державної влади та управління виконувати покладені на них функції. Для того щоб указані особи могли діяти ефективно, досягаючи максимальних показників у протидії злочинності, держава також має гарантувати їх особисту безпеку. Так, у Кодексі поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку, прийнятому Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 17 грудня 1979 року, зазначається,

що «загроза життю і безпеці посадових осіб із підтримання правопорядку повинна розглядатися як загроза стабільності у цілому». Кримінально-правова охорона законної діяльності та безпеки осіб, які підтримують правопорядок, пов'язана з існуванням у чинному КК України значної кількості норм відповідного змісту: до них, зокрема, слід віднести ст. ст. 342, 343, 345, 347–350, 352 КК. Проте наявність норм сама по собі не є запорукою їх ефективного застосування: останнє, зокрема, можливо, коли воля законодавця у цих нормах викладена максимально чітко і однозначно. На жаль, у чинному кримінальному законі зміст окремих норм, які передбачають відповідальність за посягання на діяльність та охоронювані законом блага представників публічного управління, так чи інакше співпадає, «накладається», створюючи труднощі під час їх тлумачення та застосування.

Мета статті – виявити позитивний досвід законотворчості окремих зарубіжних країн (Англії, Канади) щодо встановлення кримінальної відповідальності за посягання на представників влади та інших осіб, які підтримують правопорядок, із метою запозичення його українським законодавцем.

Виклад основного матеріалу. Перед тим як безпосередньо звернутися до питання охорони осіб, які підтримують правопорядок, за кримінальним правом Англії, вважаємо за необхідне нагадати деякі особливості англійського кримінального права. Кримінальне право Англії досі не кодифіковане, хоча й були здійснені неодноразові спроби зробити це. Втіленням цих намагань став проєкт Кримінального кодексу 1878 року (English Draft Code), який так і не був прийнятий, хоча двічі був представлений Англійському парламенту у формі білля (законопроєкту). Сьогодні кримінально-правові норми складаються з норм законів, виданих парламентом та схвалених королем (королевою), – статутів та норм загального права, заснованих на судових прецедентах. Застосування судового прецеденту в праві означає, що винесені відповідними судами по конкретних справах судові рішення, які встановлюють будь-які правові положення, є обов'язковими для нижчестоящих судів за подібних фактичних обставин, а апеляційні суди зв'язані власними рішеннями. Зв'язує суди по відношенню до майбутніх справ принцип, на якому засноване первісне рішення, тобто *ratio decidendi* (зміст рішення), на відміну від правових висновків, так званих *obiter dictum* (сказане попутно – лат.), які іноді приймаються до уваги внаслідок їх внутрішньої цінності, але не є обов'язковими у правовому відношенні.

Кримінальна відповідальність за поведінку, яка могла б несприятливо вплинути на дієвість органів і осіб, що підтримують правопорядок, встановлюється передусім нормами Акта про поліцію 1964 р. (зі змінами і доповненнями, внесеними ст. ст. 15, 30 Кримінально-правового акта 1977 р. та ст. 46 Акта про кримінальне правосуддя 1982 р.). Згідно зі ст. 51(1) цього Акта, будь-яка особа, яка нападає на констебля під час виконання ним його обов'язку або на особу, яка допомагає констеблю у виконанні його обов'язку, визнається винною у вчиненні злочину і підлягає у порядку сумарної юрисдикції позбавленню волі на строк не більше шести місяців або штрафу, що не перевищує п'ятий рівень за стандартною шкалою (£. 1.000), або обом покаранням разом. Згідно зі ст. 51 (3) вищезазначеного Акта про поліцію, будь-яка особа, яка вчинює опір або з власної волі перешкоджає констеблю під час виконання ним свого обов'язку або особі, яка допомагає констеблю у виконанні його обов'язків, підлягає у порядку сумарної юрисдикції позбавленню волі на строк не більше одного місяця або штрафу, що не перебільшує третій рівень за стандартною шкалою (£. 200), або обом покаранням разом [1].

Ураховуючи викладене, злочинними посяганнями на констебля, згідно зі ст. 51 Акта про поліцію, є напад (*assault*), опір (*resist*) та умисне перешкоджання (*wilfully obstruct*).

Згідно з визначенням К. Кенні, напад – це «незаконна спроба здійснення або виявлення наміру здійснення насильницького посягання на тілесну недоторканність іншої особи» [2, с. 165]. Іншими словами, напад як злочин завжди пов'язаний із застосуванням фізичного насильства. На відміну від цього перешкоджання констеблю може бути вчиненим без здійснення будь-яких дій, які є за природою посяганням на особу констебля. У цілому будь-яка поведінка, яка фактично заважає виконанню обов'язку констеблем або ускладнює виконання його обов'язку, розглядається як перешкоджання. Там, де наявне діяння призводить до настання таких наслідків, воно становить перешкоджання, навіть якщо саме по собі це діяння не було б незаконним. У підручниках із кримінального права наводиться такий приклад злочину перешкоджання: особа, яка вживає спиртний напій після затримання, щоб зробити нікчемним тест на дихання згідно з Дорожньо-транспортним актом 1988 р., винна у відповідному посяганні. Іншими прикладами перешкоджання констеблю є вчинення дій, які стають на заваді здійсненню арешту або опитуванню свідка чи підозрюваного, сприяння втечі підозрюваного злочинця, відмова усунути перешкоди зі шляхів громадського користування, коли констебль вимагає зробити, та ін. Також є перешкоджанням попереджувати особу, яка вчинює злочин, щоб вона припинила або призупинила свої дії, тоді коли існує загроза виявлення цього злочину [3, с. 426].

Для того щоб скласти злочин згідно зі ст. 51 (3) Акта про поліцію 1964 р., діяння має бути вчинене з власної волі (*wilfully*), що в даному контексті має таке значення: злочин має бути обдуманим і умисним (*deliberate and intentional*) [4, с. 320]. Це означає що обвинувачуваний своїми обміркованими діями намагається створити такі обставини, які фактично б заважали або ускладнювали виконання обов'язку констебля, і бажає настання таких наслідків. У справі «Райс проти Коннолі» (1966 р.) було вирішено, що перешкоджання «із власної волі» означає не тільки «умисно», а й «без законного виправдання» [4, с. 320]. Вимога, що перешкоджання повинне бути «без законного виправдання», означає, наприклад, що доти, доки констебль не має законного права вимагати від особи вчинити будь-які дії, відмова зробити так не становить перешкоджання із власної волі: хоча така відмова і заважає виконанню обов'язків констебля, існує законне виправдання такої поведінки. Наприклад, не існує загального законного обов'язку відповідати на запитання, поставлені констеблем, а отже, існує право не робити цього. З огляду на це, відмова відповідати на запитання не становить перешкоджання із власної волі; проте у разі, коли відмова відповідати на поставлені запитання супроводжувалася образливим або ворожим ставленням до поліцейського, поєднувалася з погрозами на його адресу, ці дії становлять перешкоджання із власної волі (справа «Рікет проти Коха», 1981 р.) [4, с. 320].

Треба відзначити, що дії обвинуваченого під час учинення злочину перешкоджання не обов'язково повинні бути спрямовані на особу констебля або бути ворожими відносно його. Викладене вище можна проілюструвати на прикладі справи «Хілз проти Еліс»: Д. втручався в законний арешт, щоб звернути увагу констебля на те, що він, на думку Д., арештовує не ту особу. Апеляційний суд вирішив, що, оскільки обмірковані дії Д. створили такі обставини, які ускладнювали виконання обов'язків констебля, і Д. прагнув створити такі обставини, він винен у перешкоджанні із власної волі, всупереч фактам, що Д. керувався добрими намірами та не діяв вороже відносно поліцейського [3, с. 427].

Варто наголосити на цікавому аспекті так званої *mens rea* (суб'єктивного боку) досліджуваних злочинів. У науковій літературі, так само як і на рівні правозастосовної діяльності, немає єдиної думки щодо необхідності усвідомлення (обізнаності) обвинуваченим статусу потерпілого для притягнення до кримінальної відповідальності

за напад, опір або перешкоджання констеблю. Деякі джерела вказують, що така обізнаність не є обов'язковою, щоб скласти названі злочини [4, с. 320]. Водночас загальноновизнаним є підхід, згідно з яким особа, яка небезпідставно (розумно) вважала, що потерпілий не був констеблем, не може притягуватися до відповідальності за ст. 51 Акта про поліцію [3, с. 427].

Для того щоб визнати особу винною у вчиненні вказаних злочинів, необхідно встановити, що: а) виконання обов'язків поліцейським реально було наявним; б) дії констебля з виконання його обов'язків були законними. Беззаперечний підхід – усе, що робиться офіційно (від імені держави), повинно робитися у чіткій відповідності до закону. Загальним алгоритмом для з'ясування законності таких дій констебля, які будь-яким чином впливають на особу або її власність (наприклад, затримання особи або вторгнення в її житло), можна вважати рішення, що було прийнято в справі «Корона проти Уотерфілда» (1964 р.): спочатку необхідно з'ясувати, чи належало констеблю відповідне повноваження (відповідно до закону або за загальним правом), а якщо належало, чи виконував він його точно та без перевищення. Якщо ж поведінка констебля не є належним виконанням повноваження, він не вважається таким, що знаходився при виконанні своїх обов'язків [3, с. 427]. Варто відзначити, що питання законності дій констебля розглядається окремо в кожному випадку. Наприклад, констебль, подібно до будь-якої іншої особи, має дозвіл, що припускається, увійти через центральну браму приватної будівлі та постукати в двері, якщо він прийшов у справах. Це ж стосується тієї частини ділової будівлі, яка відкрита для вільного входу громадян під час роботи закладу. Констебль, який зайшов таким чином у приміщення, щоб довідатися про злочин, знаходиться при виконанні своїх обов'язків до того часу, доки йому не буде запропоновано покинути приміщення, та розумний час, наданий для цього, закінчиться. Якщо констебль не залишить будівлю, його присутність буде визнана незаконною, а це означає, що його не можна визнавати таким, що діяв при виконанні своїх обов'язків. Констебль, як і будь-яка «звичайна» особа, може попросити іншу зупинитися та заговорити з нею, у такій поведінці немає нічого незаконного. Водночас за такого затримання констебль не має права застосовувати будь-яку фізичну силу; наприклад, якщо констебль кладе руку на плече особи і тим самим затримує її рух, він діє незаконно (справа «Бентлі проти Будзинські» 1982 р.) [3, с. 425]. В Англії діє правило про те, що перешкоджання незаконному арешту не розглядається як злочин за ст. 51 Акта про поліцію.

Наступний злочин проти констебля – відмова надати йому допомогу (*refusing to assist a constable*). «Особа вчинює злочин, що переслідується за обвинувальним актом, якщо вона відмовляється, без розумного виправдання, надати допомогу поліцейському, який спостерігає порушення громадського порядку і спокою або на якого нападають чи перешкоджають під час арешту й який звертається за допомогою, якщо існує розумна необхідність цього. Даний злочин є злочином за загальним правом та карається позбавленням волі або штрафом за розсудом суду» [4, с. 322]. Не є обставиною, яка звільняє від відповідальності за вчинення названого злочину, посилення на той факт, що надана допомога була б непотрібною або даремною.

Так само як римське право на протязі століть розповсюдило свою дію далеко за межами міста семи пагорбів, англійське право має історичне значення, що перевищує рамки його початкової територіальної сфери діяння. Далі ми побачимо, який вплив мало англійське кримінальне право на створення кримінального законодавства Канади, формування окремих правових норм та теорію канадського кримінального права. Через двадцять п'ять років після отримання Канадою незалежності в 1892 р. у вигляді «Білля відносно кримінального права» був прийнятий перший канадський

Кримінальний кодекс. Він був заснований на англійському проєкті 1878 р., Кодифікації кримінального права, проведеної Д. Стіфеном у 1887 р. (автор англійського проєкту) та Кодифікації канадського кримінального права, виробленої Бебіджем у 1883 р. Кримінальний кодекс 1892 р. поруч зі складами злочинів, передбачених законом, припустив подальше існування деліктів загального права. У 1952 р. комісія з реформ кримінального законодавства запропонувала новий проєкт, який став законом 26 червня 1954 р. Згідно із цим Кодексом, усунуті всі склади злочинів, не передбачені законом, але допускається посилання на виправдовуючі обставини або підстави, які виключають винність особи, визнані загальним правом [5, с. 5–6].

Посягання на представників влади, у тому числі на тих, які підтримують правопорядок, за КК Канади утворюють такі дії, як напад, опір, перешкоджання, а також ненадання допомоги. Цікавим є той факт, що статті, у яких встановлюється відповідальність за вказані діяння, розміщені у різних розділах кримінального закону. Так, ст. 129 КК Канади називається «Злочини проти публічних посадових осіб (public officer) та осіб, які охороняють громадський порядок (peace officer)» і міститься в Розділі «Злочини проти юстиції та правосуддя». Ст. 270 КК «Напад на особу, яка охороняє громадський порядок» розташована у Розділі VII «Злочини проти особи». Можна припустити, що підставою для такого рішення є різне бачення безпосереднього об'єкта названих посягань. Повернемося до цього питання після ознайомлення зі змістом ст. ст. 129 та 270 КК Канади.

Згідно зі ст. 129 КК, кожний, хто:

(а) чинить опір або з власної волі перешкоджає публічній посадовій особі або особі, яка охороняє громадський порядок, під час виконання нею її обов'язку, або будь-якій іншій особі, яка законно надає допомогу такій посадовій особі;

(в) не надає, без розумного виправдання, допомогу публічній посадовій особі або особі, яка охороняє громадський порядок, під час виконання нею обов'язку по арешту будь-кого або по охороні громадського спокою, після розумної вимоги надати таку допомогу;

(с) чинить опір або з власної волі перешкоджає будь-якій особі під час законного виконання нею судового припису проти рухомого чи нерухомого майна, під час описування такого майна чи його вилучення,

винен

(а) у злочині, що переслідується за обвинувальним актом та карається позбавленням волі на строк не більше двох років; або

(в) у злочині, що карається в порядку сумарної юрисдикції [6, с. 195].

За ст. 270 КК (1) вчинює злочин кожний, хто:

(а) нападає на публічну посадову особу або посадову особу, яка охороняє громадський порядок, під час виконання нею службового обов'язку, або особу, яка надає допомогу такій посадовій особі;

(в) нападає на особу з метою чинити опір або заважати законному арешту або затриманню себе або будь-якої іншої особи; або

(с) нападає на особу

(і) під час виконання нею судового припису проти рухомого чи нерухомого майна, під час описування такого майна чи його вилучення;

(іі) з метою незаконно відібрати будь-яку річ, забрану згідно із законним приписом, опису або вилученню.

(2). Кожний, хто вчинює злочин згідно з частиною (1), визнається винним:

(а) у злочині, що переслідується за обвинувальним актом та карається позбавленням волі на строк не більше п'яти років або

(в) у злочині, що карається в порядку сумарної юрисдикції [6, с. 320].

Відзначимо, що злочини, передбачені ст. ст. 129 (а) та 270 (1) (а), у науковій літературі визнаються подібними і взаємопов'язаними. Чинення опору або перешкоджання, звичайно, можливе без нападу на особу потерпілого, але напад включає і опір, і перешкоджання. Тому коли обвинуваченому інкримінуються одночасно ст. 270 (1)(а) та ст. 129 (а) на підставі тих самих фактів, засудження проводиться тільки за одним із пунктів обвинувачення [5, с. 462]. Нагадаємо, що при цьому напад розглядається як злочин проти особи, а опір та перешкоджання – як злочин проти юстиції та правосуддя.

Потерпілими за ст. ст. 129, 270 КК Канади визнаються публічні посадові особи і посадові особи, які охороняють громадський порядок. Перелік осіб, які охороняють громадський порядок, передбачений ст. 2 КК, проте не є вичерпним. До таких осіб, зокрема, віднесено: мерів, шерифів, мирових суддів, начальників та службовців в'язниць, поліцейських посадових осіб та поліцейських констеблів, бейліфів, митників і акцизних службовців; до потерпілих також може бути віднесено «будь-яку особу, яка несе службу з охорони та підтримання громадського порядку та спокою». Публічні посадові особи як категорія потерпілих включають митників і акцизних службовців, посадових осіб Канадських сил, посадових осіб Королівської Канадської кінної поліції або будь-яких посадових осіб, зайнятих примусовим застосуванням законів Канади щодо державного прибутку, митниць, акцизу, торгівлі або навігації [7, с. 5–6].

Відповідальність за дії, передбачені ст. ст. 128 (а) та 270 (1) (а), настає лише у разі, якщо потерпілі знаходилися при виконанні своїх обов'язків. Обов'язки поліцейського за загальним правилом становлять: запобігання вчиненню злочинів, виявлення та затримання злочинців, зберігання доказів злочину без перекручення для подальшого використання судом, відвернення очікуваних порушень громадського спокою та примусове застосування законів і підзаконних актів. Перелік загальноправових обов'язків поліцейського не є вичерпним. У справі Дітріха (1978 р.) було вирішено включити до обов'язків поліцейського необхідність ужити всіх розумних заходів для охорони життя особи, яка намагається вчинити самогубство, і вважати цей обов'язок таким, що виникає із загальноправового принципу піклування про зберігання людського життя, закріпленого ст. 4 КК [5, с. 463]. Існують також провінційні (місцеві) Акти про поліцію, в яких наведено перелік основних обов'язків, покладених на поліцейських.

Формулювання «при виконанні обов'язку» не означає, що відповідальність за вчинення нападу, опору або перешкоджання настає лише за умови, що потерпілий знаходився на службі. Дії обвинуваченого повинні впливати на виконання констеблем його обов'язку. Факт, знаходився констебель на службі або поза службою під час інциденту, є таким, який важко визначити [5, с. 465]. Слід відзначити, що на відміну від ст. ст. 129 (а), 270 (1) (а) ст. 231 відносить до умисного вбивства першого ступеню вбивство особи, яка охороняє та підтримує громадський порядок, під час виконання нею свого обов'язку (*in the course of his duty*). Виконання обов'язків поліцейським повинно бути законним. Під час вирішення питання про законність дій поліцейського останні умовно поділяються на дві групи: 1) дії, пов'язані з утручанням у вільне пересування громадян або у їхню власність; 2) інші дії в межах обов'язків поліції. Щодо дій другої групи презюмується законність їх здійснення, тому вчинення нападу на поліцейського, опір або перешкоджання йому при виконанні відповідних обов'язків становить злочин, передбачений ст. 270 (1) (а) або ст. 129 (а). Наприклад, у справі Вентлі поліцейський у цивільному одязі здійснював, згідно з наказом свого начальника, обхід певної частини Ванкуверу з метою виявлення жебраків. Обвинувачений публічно впізнав поліцейського та потурбував його: він утрутився в патрулювання та попередив інших

правопорушників по сусідству. Констебль же реалізовував звичайне право всіх людей прогулюватися і робити спостереження і навіть по мінімуму не втручався в право вільного пересування або право власності громадян [5, с. 464].

Більш важко визначити законність дій поліцейського при виконанні його обов'язку в тому разі, коли ці дії, по суті, є втручанням у здійснення громадянами права на вільне пересування або права власності. Недозволене втручання поліцейського виводить його за рамки виконання його обов'язку. У таких випадках теорія кримінального права і практика застосування відповідних норм схильні посилатися на рішення, постановлене англійським судом у справі Уотерфільда (1964 р.). Нагадаємо його зміст: спочатку треба розглянути, чи мало місце втручання в право громадян на вільне пересування або право власності. Якщо відповідь позитивна, то *prima facie* (презумптивно) таке втручання вважається незаконним. Далі необхідно з'ясувати, чи підпадають дії констебля в загальні межі обов'язків, покладених на нього законом або визнаних загальним правом. Наступний крок – установити, чи не були дії констебля, навіть якщо вони знаходилися в межах його основних обов'язків, невинуватим застосуванням повноважень (зловживанням правом). Іншими словами, недостатньо, щоб дії констебля знаходилися в рамках його обов'язків, він не повинен ні перевищувати повноваження, покладені на нього у зв'язку з виконанням цих обов'язків, ні претендувати на виконання неіснуючих повноважень. «Факт, що поліцейський має обов'язок ідентифікувати особу, підозрювану або помічену ним під час учинення злочину, не означає, що ця особа повинна назвати себе... Тільки якщо поліцейський має право вимагати, щоб особа назвалася, у останньої виникає кореспондуючий обов'язок зробити це...» [5, с. 469].

У деяких випадках існують певні передумови правомірного виконання поліцейським його обов'язку. Наприклад, необхідною умовою правомірного арешту за злочин, що карається в порядку сумарної юрисдикції, є той факт, що обвинувачений повинен бути помічений поліцейським під час учинення правопорушення. Для засудження обвинуваченого за ст. 129 (а) або ст. 270(1)(а) в таких випадках треба доказати фактичне існування необхідних умов.

З об'єктивного боку склад злочину, передбачений ст. 270 (1)(а) КК, вимагає вчинення нападу на особу потерпілого. Зміст терміна був розглянутий нами під час аналізу англійського законодавства. Дії, передбачені ст. 129 (а) КК, з об'єктивного боку виражаються в учиненні опору або перешкоджанні потерпілому. Для наявності опору необхідне більше, ніж звичайне заперечування влади поліції або відмова співпрацювати з поліцейським. Повинна існувати деяка міра сили, застосована обвинуваченим проти поліцейського особисто [5, с. 471]. Для того щоб скласти перешкоджання поліцейському під час виконання його обов'язку, необов'язково, щоб в результаті дії обвинуваченого цей обов'язок був цілком порушений. Вирішено, що констебль просто повинен бути «зачеплений» діями обвинуваченого [5, с. 471]. Водночас, на думку Мевета і Манинга, авторів підручника з кримінального права, не можна схвалити надто широкий підхід, прийнятий судом у справі «Хінкліф проти Шелдона», та вважати перешкоджанням будь-яке ускладнення для поліції у виконанні її обов'язків. На їхню думку, необхідне надмірне, нерозумне втручання. Так, зайва критика поведінки поліцейського або вимога пояснити підстави арешту не становить перешкоджання доти, доки обвинувачений не стане «нестримним, надмірно упертим або нерозсудливим» [5, с. 471–472]. Перешкоджання не вимагає застосування фізичної сили. Цілком достатньо погрози застосування сили або, наприклад, підбурювання інших осіб до погрози силою.

Чи може перешкоджання поліцейському мати форму бездіяльності? Як правило, ця проблема виникає в контексті відмови особи погодитися з наказами поліції.

Основний принцип кримінального права – бездіяльність породжує кримінальну відповідальність тільки у разі, коли обов'язок діяти прямо покладається на особу законом або загальним правом. Відповідно до цього принципу, суди, як правило, ухиляються від притягнення до відповідальності за ст. 129 (а) КК у разі бездіяльності, вважаючи, що вимога поліцейського здійснити будь-яку дію за відсутності права вимагати це від особи виводить поліцейського за рамки виконання його обов'язку. Наприклад, відмова обвинуваченого відчинити відділення для рукавичок за наказом поліцейського, який здійснював законний обшук із метою виявлення спиртних напоїв, не була визнана перешкоджанням, оскільки Акт про заборону спиртних напоїв, згідно з яким проводився обшук, не передбачав права поліції вимагати допомоги від особи у цьому обшуку (справа Семенюка 1955 р.). Водночас суд зауважив, що якби обвинувачений зачинив відділення для рукавичок після початку обшуку, він учинив би позитивну дію, яка заважає поліцейському, на відміну від простої бездіяльності, а отже, був би визнаний винним за ст. 129 (а) КК [5, с. 472].

Необхідним елементом *mens rea* для складів злочинів, передбачених ст. ст. 129 (а) та 270 (1) (а), є обізнаність обвинуваченого про статус потерпілого (справа Мак-Леода (1954 р.) [5, с. 474]. Це не означає, що обвинувачений повинен знати, що потерпілий належить за законом до осіб, які охороняють громадський порядок. Наприклад, якщо обвинувачений учиняє напад на особу митника, усвідомлюючи, що потерпілий працює митником, факт, що він не знав про те, що митник належить до публічних посадових осіб або осіб, що охороняють громадський порядок, є помилкою в праві (юридичною помилкою) і неважливий для обвинувачення. Наступна проблема виникає, коли обвинувачений усвідомлює, що нападає, чинить опір або перешкоджає поліцейському, але помилково вважає, що потерпілий не знаходиться при виконанні його обов'язків. Якщо припустити, що *mens rea* стосується всіх елементів злочину, знання повинне відноситися не тільки до статусу потерпілого, а й до факту, що він знаходився «при виконанні». Але вважається, що немає потреби протягувати дію *mens rea* так далеко, факт, чи діє потерпілий «при виконанні обов'язку», охоплюється межами ризику, прийнятого тим, хто свідомо нападає на особу, яка охороняє громадський порядок [5, с. 474].

Висновки. Кримінально-правова охорона представників влади та інших осіб, які підтримують правопорядок, за законодавством Англії та Канади є доволі успішною, незважаючи на незначну порівняно з вітчизняним кримінальним законодавством кількість нормативних приписів, які визначають ознаки злочинних посягань щодо відповідних потерпілих. Так, кримінально караними за законодавством і Англії, і Канади є такі діяння, як напад, опір, умисне перешкоджання, а також ненадання допомоги констеблю (поліцейському).

Значна увага приділяється встановленню законності або незаконності дій особи, яка виконує обов'язки з охорони правопорядку. Якщо виконання таких обов'язків передбачає втручання в особисті або майнові права, то *prima facie* таке втручання вважається незаконним. Відповідно до тенденцій судової практики в Англії та Канаді, опір або перешкоджання незаконному арешту або затриманню не розглядаються як злочини проти представників влади.

Список використаних джерел:

1. Police Act 1964. CHAPTER 48. URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1964/48/pdfs/ukpga_19640048_en.pdf.
2. Стенхоуп К.К. Основы уголовного права / пер. с англ. канд. юридических наук В.И. Каминской ; под ред. и с вступ. ст. канд. юр. наук Б.С. Никифорова. Москва : Изд-во иностр. лит., 1949. 599 с.
3. Richard Card, Philip Asterley Jones, Sir Rupert Cross. Card, Cross and Jones Criminal Law. Twelfth Edition. London, 1992. 826 p.
4. Halsbury's Laws of England. 3 rd ed. Volume 11(1). London, 1989.
5. Alan W. Mewett, Morris Manning. Criminal Law. Publisher: Butterworth-Heinemann, 1985. 741 p.
6. Уголовный кодекс Канады / предисл. и науч. ред. М.И. Ковалева и Е.Н. Трикоз ; пер. с фр. д.ю.н., проф. М.И. Ковалева. Санкт-Петербург : Юридический центр «Пресс», 2005. 580 с.
7. Martin's Annual Criminal Code. Annotated by Edward L. Greenspan. Aurora, Ont. : Canada Law Book. Inc., 1993.